

Egy kis népdalgyűjtemény kapcsán

TISZTA BŰZÁBÓL. Nyárádköszvényesi népdalok. Népi Alkotások Maros Megyei Háza. Marosvásárhely, 1970.

Ez olvasható a harmonikaszerűen összekajtott, néhány lapból álló kiadvány első oldalán. A szöveg mellett rajz, köszvényesi kapu díszítménye. Úgy tekintek a füzetkére, akár a fehér hollóra. Meglepetésem azonban még fokozódik, amikor fordítok egyet, s a második oldalt is elolvasom:

Az 1970. január 18-i gyűjtések alapján a dalokat lejegyezték és a rajzokat készítették a marosvásárhelyi Művészeti Líceum XI. B. osztályának tanulói.

Oly sokszor reklamáltuk már, miért nincs új népdalgyűjtés-kiadvány vagy a régiék felfrissítése, mai megjelentetése, hogy most szinte hihetetlennek tetszik, mégiscsak akadnak emberek, akik népdalgyűjtésre vállalkoznak.

Az érdekes azonban ezúttal az, hogy kik gyűjtötték a dalokat. Egyetlen iskola egyetlen osztályának tagjai. Nagy dolog. Még akkor is, ha művészeti líceum tanulóiról van szó. Mert ezek a gyermekek, akárcsak sok tizenéves társuk, bolondulhatnak a gitárért, s alakíthatnának beatzene-együttest is. Lehet, hogy van is ilyen nekik. Ha vásárhelyi volnék, utánajárnék a dolognak, megkérdezném a fiataloktól, mi készítette őket népdalgyűjtésre. Megtudakolnám azt is, mi vezette őket éppen Köszvényesre. Egyikük vagy valamelyik tanáruk talán odavaló? Avagy alaposabb, objektivebb indokról van szó: előzetes felderítés nyomán megtudták, hogy ez a falu gazdag népköltészeti kincsset őriz s azt ragaszkodón ápolja is?

Nem tudok válaszolni a kérdésekre, eligazítóul viszont ott látok még valamit a második oldalon: A lejegyzést irányította Verestói Ilona tanárnő, ellenőrizte Szabó Csaba zeneszerző, szerkesztette Bandi Dezső.

Többet mond mindennél ez a három sor, a három név. Felfedi a kis füzet titkát, a gyűjtés indítékait. Helyesen tájékozódó, jóízű tanárok, művészek áldozatos munkáját, az iskola nemes hivatását látom az érdekes vállalkozás mögött, s ez a tény vet fel sajátos kérdéseket a kis kiadvánnyal kapcsolatosan.

Előrebocsátom, nem vagyok a Locke-felfogás vallója, nem hiszem, hogy a gyermek tabula rasa, tiszta lap, amelyre a nevelő azt ír fel, amit éppen akar. Mint apa tapasztalatból is tudom, hogy az ember hány meg hány képességet s fogyatékoságot hordoz fogantatásától kezdve, mégis meggyőződésem, hogy a neveléstől nagyon sok függ. Döntő módon befolyásolhatja a jellemet, az egyéniség, az egész ember kialakulását. Mindez különösen érvényes a zenei nevelésre. A muzsika az érzelmi mélyrétegekbe hatol le, megmozgatja, átjárja legbelsőnk hajszálgölcereit is, döbbenetes hatást, viharos reagálást képes kivál-

tani. Aki részt vett beat-hangversenyeken, s a tomboló, felugráló, őrző, ordító közönség soraiban ült, annak nem kell alaposabban bizonygatni a zene hatékonyságát.

Épp ezért fontos kérdés, merre tart zenei nevelésünk. Mit kap e tekintetben ifjúságunk?

Hanglemezygárak és a rádió, tévé és lokálok együttese szalagra, lemezsre veszik, kültölik és bömbölik éjjel-nappal a beat-zenét.

Hogy tetszik-e nekem ez a zene vagy sem, nem ide tartozik. Tény viszont, hogy divaton és hóborton túl bizonyos életérzést, vágyat fejez ki, beilleszkedik az ifjúság némely törekvésébe, s mint ilyenek, társadalmi szerepe is van. Nem intézhető el tehát azzal, hogy kozmopolita maszlag, hogy tőlünk idegen világ bomlásterméke. Ha nálunk százezrek hallgatják, éneklük, akkor már nem lehet teljesen idegennek minősíteni.

Mint zenekedvelő, mint dalogató ember azonban tudom, hogy mit szülhet a beat a zenei nevelés terén. Nem térek ki a kérdés minden vonatkozására, csupán egyetlenegyre: ez a mikrofonnal, elektromos gitárral felerősített, finomabb árnyalatokat nem ismerő, egzaltált mozdulatokkal kísért zene nemigen csiszolja az ízlést, egyoldalúvá sorvasztja a zenei fogékonyságot, főként a sokkhatások, a fortissimók iránti érzékenységet fejleszt.

Mit teszünk hát a beat-zene áradatának ellensúlyozására, e zeneféleség egyoldalú hatásának kiegészítésére? Ezek a kérdések nyilvánvalóan főleg az iskolát érintik, az óvodától az egyetemig, hiszen az iskolától várhatjuk elsősorban a zenei műveltség megalapozását, a tudatosabb, igényesebb nevelést. Szólhatnánk ilyen vonatkozásban a középkori gregorián énekekről és madrigálokról éppúgy, mint Wagner vagy Erkel zenéjéről, ezáltal azonban gondoljunk csak a népdalra, amely évezredek át s még félévszázaddal ezelőtt is a beat-zenénél is népszerűbb volt. És ma, változott körülmények közt is, jelentős rétegek ismerik, kedvelik, s végső fokon zenei anyanyelvünknek tekinthető. Kiknázunk-e a zenei nevelés céljaira ezt a páratlanul gazdag dallamvilágot? Gondolunk-e arra, hogy Bartók és Kodály, Bárdos és Lajtha művészi, tudományos feldolgozása nyomán ez a dallamkincs az egész világ csodálatát váltotta ki; s elsősorban Kodály munkássága nyomán valóságos zenepedagógiai rendszerként áll a tanítás rendelkezésére? És ismerjük-e azt a művelődéstörténeti igazságot és néprajzi adottságot, hogy a népdal forrásai nálunk még gazdagon buzognak, s hogy a két Vikár éppúgy, mint Domokos Pál Péter Lécpeden és Hadikfalván, Gyimesben és Menaságon, Körösfőn és Torockón, Szalárdon és Ajtonyban gyűjtötte a legősibb, legszebb dalokat, s ezeken a tájakon ma is sok „notafa” él?

Jól tudjuk, hogy milyen felemás, aggodalmas választ adhatunk ezekre a kérdésekre. De fudnunk kell az ellenkező példákról is. A kalotaszegi népdalokat gyűjtő és éneklő, balladákat szavaló bánffyhungyadi diákokról, a bihari dalokat ápoló szalontai tanulókról vagy a magyar irodalom-órákon és irodalomköri összejöveteleken is népdalt éneklő brassói középiskolásokról. Az ő példájuk — és sok más — bizonyítja, hogy az ifjúság megfelelő irányítással, alapos előkészítés nyomán érdeklődően fordul a népdal felé, s ha szépségeit felismerte, őszinte híve lesz. S az ösztönösen daloló, muzsikáló ifjúságból az anyanyelvi kultúra, a népi művészeti kincs, a kulturális alapréteg tudatos, hű ápolója, megőrzője lesz.] Az ifjúság ilyen természetű irányításához, előkészítéséhez azonban magasfokú nevelői hivatástudat, felelősség, önálló gondolkodás kell. Hogy ne fogadjunk el kritikátlanul mindenféle divatterméket, ne kapituláljunk

a hóbort-hullámok előtt, s ne engedjük ki a kezünkől a nevelés kormánykerekét.

Mi mindent lehetne mondani még erről a kérdésről. De talán már ez is sok egy kis dalgyűjtemény kapcsán. Reményemről azonban nem hallgathatok. Nyugatról érkezett hírekből tudom, hogy a beatzene-csőmr ellenhatásaként ott már olyan népek fiatalosága is kezd a népzene felé fordulni, amelyeknek régi zenei anyanyelve már csak papíron él. Magyar beat-együttesek a népdal elemeire épülő kompozíciókat adnak elő. A román népzene felfedése, összegyűjtése, feldolgozása ma éli virágkorát; ilyen alapon remélem, hogy Kőszvényes nem marad az egyetlen falu, ahol a diákok népdalt gyűjtenek, s nemcsak a marosvásárhelyi művészeti középiskolások haladnak majd nagy elődök útjain.

Herédi Gusztáv

Felfedezéstől a bizonyításig

Azon töprengék, hol kezdjük el felfedezni a tehetségeinket.

Sajtónk, jó átlagot számítva, két-három hetenként felröppent egy-egy új nevet, nyilvánosságot ad többé-kevésbé ismerős művészjelölteknek, hogy aztán csalódva lessük a folytatást.

Folytatás pedig gyakran: a nincs-tovább.

Belátom, a jóslás mindig hálátlan dolog volt, s ezt alkalmasint már eleink is tudták. A csodagyerekekben magam sem hiszek, s ennél is kevésbé hiszek egy-tárlatos művészeinknek.

Hol kezdjük hát a felfedezést?

Mégis: a számbavétel, az utánpótlás felderítése az ilyen „felfedezések” rizikójával jár együtt. Sajtónk, kritikánk lelkiismeretétől (úgy lehet provinciálmusától!) függ, milyen gyakoriak vagy elfogultak ezek a „felfedezések”. De: felfedezni igenis kell! Mert melyik fiatal titánunk mondhatná el, hogy meglenne „fogyasztói” nélkül, hogy nincs szüksége arra, amit egyszerűen művészet és közönség kapcsolatának szoktunk nevezni, s akinek, ha mást nem, sikerélményt ne nyújtana a nyilvánosság?

Maradjunk a legfiatalabbaknál. Képzőművészetünk közelmúlt története során Jean Cristophe-jaink eddig még majd minden alkalommal csalódást okoztak felfedezőiknek. Hazai pályán ritka kivétel a korán felismert tehetségű Buday György vagy Bandi Dezső, míg ellenpéldákból akár betűrendes lexikonra tellene.

Kétségtelen viszont, hogy felszabadulásunk huszonöt esztendeje alatt intézményesen is rendkívüli lehetőségek nyíltak a „jobb sorsra érdemes” és a „kallódó tehetség” kategóriák leszűkítésére. Gyakorlatilag: ellenőrizhetőbbé vált a felfedezés valóságértéke. Kezdve azon, hogy gyermeklapjaink rajzpályázatai milyen lehetőségeket kínálnak (újabbán a napilapok is felzárkóznak), és folytatva ott, hogy művészeti és nem művészeti célú iskolák rendszeresített bemutató-kiállításai nyújtanak alapot a folyamatos nyommonkötetésre. Biennálék és triennálék már az „ifi” kategóriákban sem szokatlanok. S végül a művészképzés intézményes formája maga ment elébe a fiataloknak — olyan mértékben, amennyire ez egyáltalán lehetséges volt.

Csak Kolozsvár-közelre szűkítve meditációnkat, jelenleg létezik egy elemi fokú művészeti iskola (képzőművészeti részleggel), amely a Képzőművészeti Líceum V—XII. osztályával együtt amolyan előszobája a főiskolai továbbképzésnek. Innen két lehetséges út nyílik: a Pedagógiai Főiskola képzőművészeti (ténylegesen: rajz-) tanárképzője és az Akadémia (Képzőművészeti Intézet) felé. Sajnálatos a párhuzamosság. Képzőművészeti intézetünk, bár magasabb fokon viszi tovább az oktatást, végső soron nemcsak művész-, de tanárképzést is vállal. (Egyelőre csak javaslatokról tudunk az egységes arcél kialakítására.)

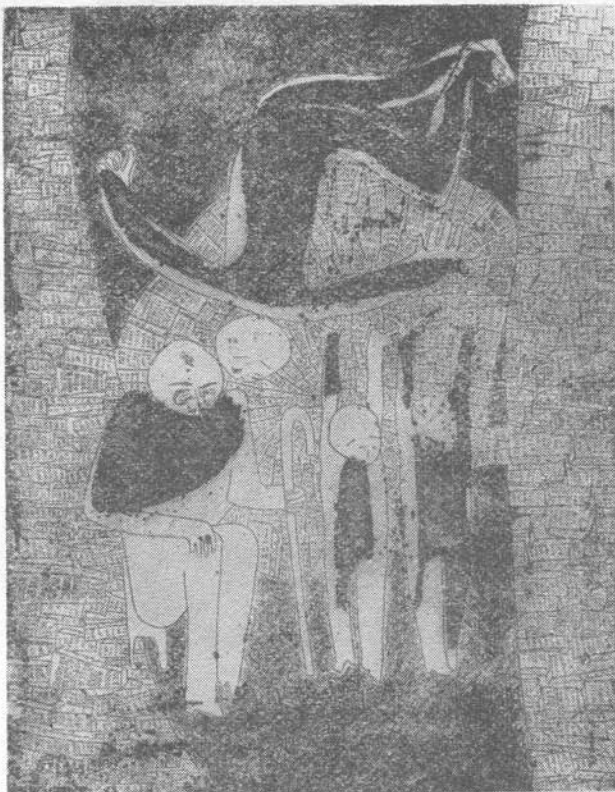
Nos, e képleten belül a számbavételnek hangsúlyosan az intézményesített formák között kell elkezdődnie. Persze nyilvánvaló, a művészeti oktatás intézményes formái e/ve elvégeznek egy természetes kiválasztást. Csakhogy hol van az megírva, hogy mindenkiből művész lehet, aki akadémiát végez... és fordítva. Kiváló művészpédagógusunk, Thorma János egyik levelét idézem: „Az igazi tehetség nem az iskolában válik meg. A franciák mindent elkövetnek az iskoláikban a kiválasztás érdekében, mégsem a »Prix de Rome« nyertesei voltak a legjobb piktoraik.“

Végletes szemlélet az Akadémia tagadása. Am kövessenek meg érte fiataljaink, de kitaratok mellette, nemcsak Akadémiára, az akadémizmusra is szükség van. Olyan értelemben szükségeltetik az akadémizmus fegyelme, hogy raj-

Sipos László: Hétköznapi reklámok

Szőcs Ágnes:
Illusztráció
Beckett
Godot-jához

zolni tanít — történjék az akár a klasszicizmus stílusában! —, hogy elengedhetetlennek tartja az anatómiai ismereteket, a kompozíció, a perspektíva szabályait... E nélkül modern művészet éppúgy nincs, mint hagyományos. Legfeljebb a modernség álcázott formája vegetál! Végtere is: a művészet ábécéjét a Nagy Balogh Jánosoknak és Nagy Istvánoknak is meg kellett valahol tanulniuk.

S ha már az Akadémiánál tartunk, csak üdvözölni lehet az „iskolán kívüli“ megnyilatkozások egyre gyakoribb voltát. E kiugrások segítségünkre vannak, támpontjaink a tehetségek valós felismerésében. A Főiskolás Tavasz országos mozgalma, alkotási körök tárlatai, egyéni kiállítások — már bevált formák. Ismét kolozsvári példákra hivatkozom: az akadémiai felkészülés éveiben — a legutóbbi időben is — nem egy tehetségnek ígérkező fiatal neve került be ilyenformán „idő előtt“ a köztudatba (például: Baász Imre, Kecskés Péter, Mitrea Ioana, Sipos László, Tamás Klára, Vaida Monica, Weber Erika). Eredményeiben is méltatható gyakorlat, hogy folyóirataink szerkesztői illusztrációs igényeikkel nem zárkoznak el főiskolásaink elől.

Létezik azután egy kritikus korszak a főiskolai diplomamunka és a tényleges bizonyítás között.

Nem tudom, milyen ötletből született a 35 éven aluliakat tömörítő Fiala Képzőművészek Köre mozgalom, de bizonyosnak látszik, hogy életre hívásába belejátszott e válságjelenség felismerése is. A szervezeti keret — kiállítási

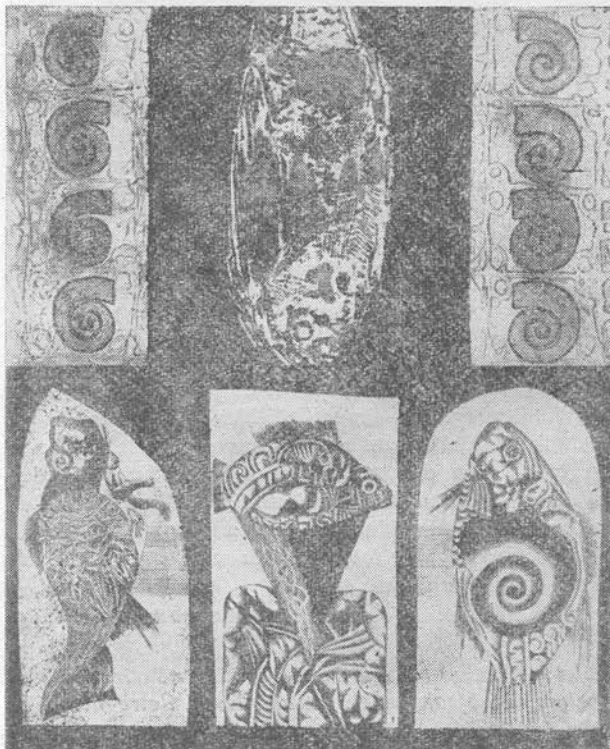
lehetőség, díjak, vásárlások — önmagában persze semmit sem old meg (hogy mennyire nem, azt a kolozsváriak legutóbbi, enyhén szólva, minőségen aluli szereplése is példázza), de rendkívüli segítség a tehetségesek szemmel tartásában. Úgy tűnik, a siker = tehetség + kitartás képletből a kitartás tényező hiánya 35 éven aluli nemzedékünk legfőbb gondja.

Kolozsvár-közelből — az eddig látottak alapján — sok minden arra int, hogy a hetvenes évek elején a középnemzedékké avanzsálók között kevesebb tehetség található, mint korábban. Talán kevesebben lesznek, akik kvalitásaikban a jelenlegi középnemzedék Feszt Lászlótól, Tóth Lászlótól Cseh Gusztávig és Paulovics Lászlóig terjedő skáláján ne találhatnának könnyűnek.

Pedig művészképzésünk forrásai nem apadnak el. Annyira nem, hogy Kolozsváron ma kétszáz ezer lakosra kétszáz és egynéhány képzőművész (Szövetség- és Alap-tag) jut. Ezer főre több mint egy! Ebben a statisztikában — utánanézttem — csak Párizs előz meg bennünket! Úgy hiszem, mégsem lehetünk egyértelműen büszkék rá...

Szükség van hát a felfedezésekre, de legyünk óvatosabbak a művészé avatással.

Murádin Jenő

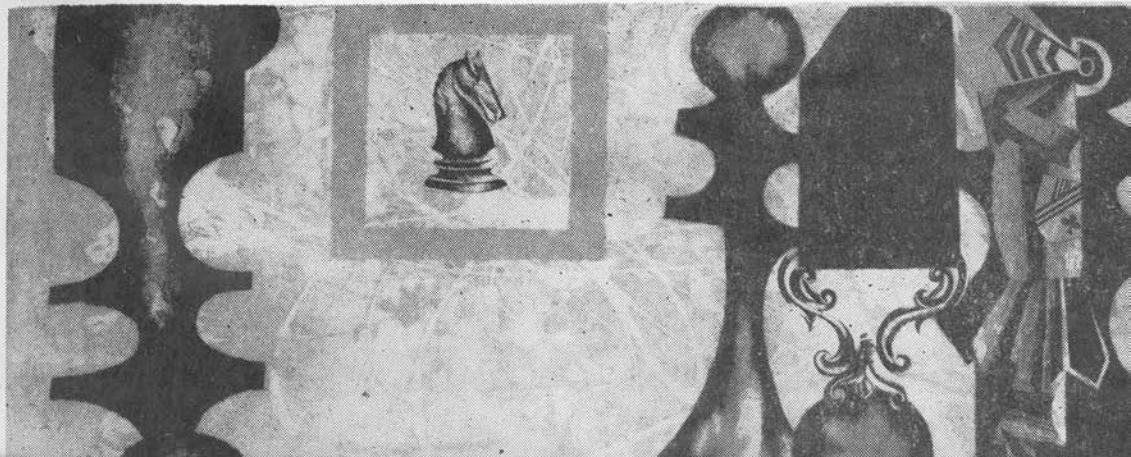

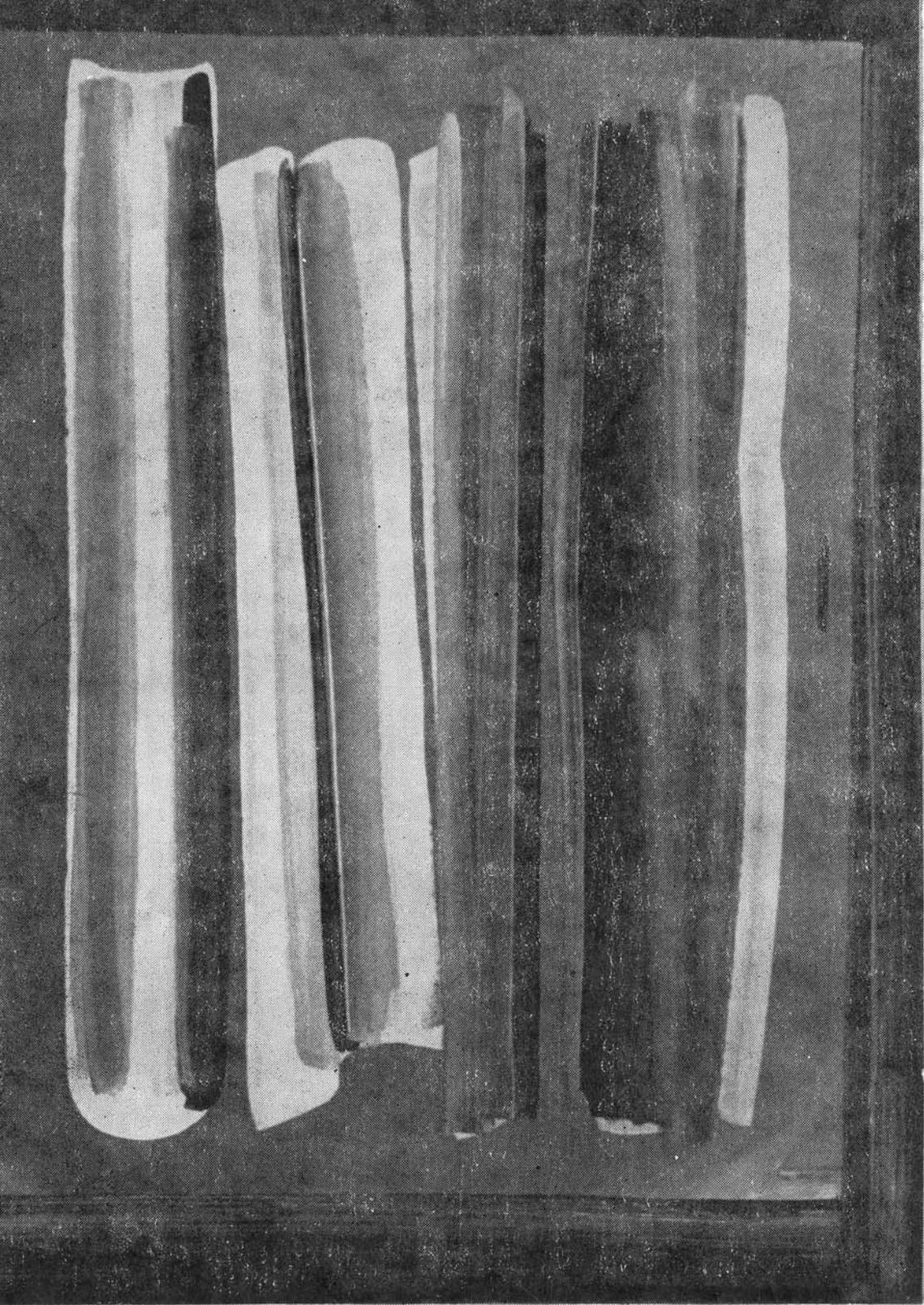
Aranyossy
György:
Delta — 69

4. Bardocz Lajos: *Baudelaire-
illusztráció*

5. Baász Imre: *Játék*

6. Kancsura István: Rítmus